

Betydningen af Tilgang og Afgang for den danske Adel i det 16.—17. Aarhundrede.

Af

Thiset.

Forliddt og Formeget fordærver Alt — ogsaa naar det gjælder Anvendelsen af Statistik. I Bevidstheden om, at denne Videnskab ikke er mit Felt, søgte jeg i mit Indlæg (Hist. Tidsskr. 7. I. 519 ff.) imod Dr. Gustav Bangs: Den gamle Adels Forfald (hvilken Bog her citeres som A. F.) at gaae saa langt uden om den, at jeg derved ganske oversaae, at de af mig fremdragne Afgangs- og Tilgangstal for den danske Adel først faae deres rette Betydning efter en Sammenstilling med det Antal Slægter, Adelen paa det givne Tidspunkt bestod af. Til Gjengjæld har Dr. Bang i sit Tilsvar: „Forfald eller Ikke-Forfald“ i Hist. Tidsskr. 7. I. 581 ff. (her citeret som F. F.) fordybet sig saa meget i Statistiken, at han, forekommer det mig, taber Adelen selv af Syne. Gjennem en ny Række Tabeller beviser han Tilstedeværelsen af en stigende Dødelighedsprocent indenfor Tidsrummet 1530—1679 med en Nøiagtighed, som om Talen var om et Samfund paa nogle Hundredtusinder Slægter, medens han undlader at omsætte den Indflydelse i virkelige Tal, som Procenten

kan udøve paa det lille Samfund — 230 Slægter dalende til 130 —, der i det paagjældende Tidsrum udgjorde den danske Adel.

Jeg skal nu ikke af disse mange Tabeller lade mig lokke efter Dr. Bangs Spor paa Statistikens for mig vildsomme Veie, men holde mig til min første simple Afgangsoversigt (S. 526), idet jeg med megen Tak anerkjender, at den nu har faaet følgende forbedrede Skikkelse:

Fra 1400—1449	uddøde af 100 Slægter	de	20
„ 1450—1499	„ „ „ „	„	34
„ 1500—1549	„ „ „ „	„	23
„ 1550—1599	„ „ „ „	„	33
„ 1600—1649	„ „ „ „	„	33
„ 1650—1699	„ „ „ „	„	34
„ 1700—1749	„ „ „ „	„	32
„ 1750—1799	„ „ „ „	„	29
„ 1800—1849	„ „ „ „	„	25
„ 1850—1897	„ „ „ „	„	12,

men naar det i F. F. (S. 593) fremhæves, at sidstnævnte Talrække danner en ganske tydelig Kurve med de høieste Tal, paa en enkelt Undtagelse nær, i de fire midterste Tidsafsnit, vil Enhver kunne see, at denne Kurve er stærkt betinget af det første og det sidste Tal i Rækken. Uheldigvis ere nu disse to Tal de upaalideligste af dem alle, det første paa Grund af vort mangelfulde Kjendskab til hin fjerne Fortids Adel og dens Forhold til de øvrige Stænder, det sidste paa Grund af de høist forbedrede hygieiniske Forhold, hvorunder Nutiden lever, maaske i Forbindelse med den Forrykkelse af Adelen Samfundstilling, som den frie Forfatning har medført. Medens den fordum var en privilegeret, nærmest til sig selv hen-

vist Kaste, er nu Størstedelen af dens Slægter baade i Retning af Slægtskabsforbindelser, Erhverv, Stilling og Indflydelse gaaet saa fuldstændig over i Helhedsbefolkningen, at man kun med Adels-Aarbogen i Haanden kan udskille dem fra denne. Dødelighedsprocentens enestaaende ringe Størrelse i Tidsrummet efter 1850 viser noksom, i hvor høi Grad disse forandrede Forhold have gjort sig gjældende. Men udelades disse misvisende Tal, mister Kurven ganske sin Form, og det vil end ikke være vanskeligt af de tilbageblivende Tal at fremstille en Kurve af modsat Form — med de laveste Tal i Midten. Man behøver kun til de tre Tal, der betegne Tidsrummet 1500—1649, at føie det nærmest foregaaende og det nærmest efterfølgende — 34, 23, 33, 33, 34 — og det nysnævnte Tidsrum, der skulde være en Forfaldstid, faaer Udseendet af en Blomstringens Tid.

Med Rette bemærkes i F.F. (S. 583), at en Undersøgelse af Adels Forhold i et vist Tidsrum kan udføres dels paa tvers, ved en Sammenligning med de andre Stænder i samme Tidsrum, dels paa langs, ved en Sammenligning med Adelen før og efter det paagjældende Tidsrum; men i samme Aandedræt gives saa den mærkelige Oplysning, at den samme Undersøgelse ikke har været til at anstille paa tvers af Mangel paa statistiske Efterretninger om de andre Samfundsklasser i Tiden 1530—1679, og at Undersøgelsen paa langs ikke har strakt sig udenfor selve dette Tidsrum. I Virkeligheden er Undersøgelsen altsaa oprindelig kun en Sammenligning mellem Adelen 1530—1579 og Adelen 1580—1679, og at den er falden ud til afgjort Ugunst for den sidste er sandelig ikke saa underligt, da et flygtigt Blik paa ovenstaaende Talrække vil vise, at Tidsrummet 1500—1550

har den laveste Dødelighedsprocent, som overhovedet er til at opdrive i de 400 Aar fra 1450 til 1849, og at altsaa Tiden nærmest Reformationens Indførelse har været en enestaaende gunstig Tid for Adelen, hvad man vel nok havde en Abnelse om i Forveien. Utvivlsomt kunde denne Blomstringstid og dens Aarsager afgive Stof til en lige saa interessant og ulige lysteligere Doctor-disputats end „Den gamle Adels Forfald“, i hvilken Disputats sikkert en fremragende Plads vilde tilfalde selve Reformationen, der ikke blot øgede Adelen's oeconomicke Velstand, dels directe ved Tilbagegivelse af til Kirken skjænket Gods, dels indirecte ved Forøgelsen af Kronens Lehn, men ogsaa friede Standen fra den Tribut af Søner, den hidtil havde afgivet til den katholske Kirkes fede, men golde Embeder, gunstige Omstændigheder, hvis Virkninger senere sløvedes bl. A. af de overhaandtagende, just i samme Retninger — Velstand og Medlemstal — tærende Studiereiser til Ulandet (1501—50 blev ved Universitetet i Rostock indskreven om ved 30 danske Adelsmænd, 1591—1640 ved Universitetet i Leyden det tredobbelte Antal); men til Grundlag for en retfærdig Bedømmelse af de efterfølgende Tidens Udvikling egner denne gyldne Tid sig selvfølgelig ikke. Hertil udkræves et Middeltal, hentet, saavidt mulig, fra hele det Tidsrum, i hvilket Adelen virkelig udgjorde en Stand for sig selv, høist med Forbigaaelse af det snævrere Tidsrum, som den egentlige Undersøgelse angaaer.

Dette sidste Tidsrum er i Hovedsagen Tiden fra Reformationen til Enevælden, i A.F. udvidet til 1530—1679. Mod denne Udvidelse er der vel for Afgangens Vedkommende ingen Indvendinger at gjøre, men her, hvor Tilgangen ogsaa kommer i Betragtning, er den

ganske uanvendelig, fordi den vilde medinddrage alle Enevældens fra 1660—1679 nyadlede Slægter i Tiden før Enevælden, hvor de slet ikke høre hjemme. Her behøves en Tidsinddeling, der sætter en Mærkepæl ved 1660 og altsaa maa begynde 1410. Den ændrer Slægternes Tal, Til- og Afgang saaledes:

1. Jan.	Slægttal.	Middeltal.	Afgang		Tilgang	
			ialt.	af 100 Slægter.	ialt.	af 100 Slægter.
1410	252	260	57	22	74	28
1460	269	248	89	36	48	19
1510	228	218	52	24	33	15
1560	209	190	63	33	26	14
1610	172	151	57	38	16	11
1660	131	140	48	34	67	48
1710	150	164	47	29	76	46
1760	179	193	63	33	92	48
1810	208	210	40	19	45	21
1860	213					

Denne Omflytning af Grændserne vil sikkert være Andre end mig kjærkommen, thi det vil strax sees, at Afgangsprocenterne 1510—1659 — 24, 33, 38 — give et ganske anderledes Indtryk af Forfald end de tilsvarende 1500—1649 — 23, 33, 33 —, men skal Forfaldet bedømmes retfærdigt, maa disse Procenter sammenstilles med Gjennemsnitsdødelighedsprocenten i de flest mulige Halvhundredaar før og efter Forfaldstiden, og dernæst maa udmaales, hvormeget Svingningerne fra denne Gjennemsnitsdødelighed have kostet Adelen's Slægttal i Tidsrummet 1510—1659.

Den nysnævnte Gjennemsnitsdødelighed vil vise sig at være 29 for hver 100 Slægter i Løbet af 50 Aar. Hvis nu Adelen 1510, 228 Slægter, foruden den virkelige Tilgang af ialt 33 i de følgende 50 Aar havde haft denne Gjennemsnitsdødelighed, vilde den 1560 kun have udgjort 200 Slægter¹⁾; der var 209; i de følgende 50 Aar vilde disse 200 Slægter være aftaget til 173, medens der i Virkeligheden var 172, og endelig vilde de 173 Slægter til Aar 1659 være dalede til 144, medens der kun var 131. Den tilstedeværende Forhøielse af Dødelighedsprocenten har altsaa i de 150 Aar kostet den danske Adel ialt 13 Slægter, hvilket Tal vel faaer forøget Betydning ved, at Tidsrummets første Trediedel havde givet et Overskud af 9 Slægter, saa at Tabet i de 100 Aar 1560—1659 i Virkeligheden var 22, men for at vurdere dette Tals Betydning maa det erindres, at den normale Afgang i disse 100 Aar udgjorde 99 Slægter, saa det bliver en Skjønssag, om de 22 Slægter ved Siden af de 99 kan betegnes som „et stort Fald blandt Adelen“. I hvert Fald har Tilgangssiden tilføiet Adelen ganske anderledes følelige Tab.

Den udenfor Tidsrummet 1510—1659 stedfundne Tilgang giver et Gjennemsnit af 35 nye for hvert 100 Slægter i 50 Aar. Havde Adelen nu ogsaa i dette Tidsrum haft en saadan Tilgang, vilde denne i de første 50 Aar have udgjort 84, medens der efter den virkelige Afgangsprocent 24 vilde være forsvundet 58 Slægter, saa

¹⁾ Til denne Beregning er det omstaaende Middeltal 218 selvfølgelig ikke anvendeligt. Et nyt er udfundet ved at udregne Afgangen 29 af selve de 1510 levende 228 Slægter, nemlig 66. Disse 66 ÷ Tilgangens 33, drages fra de 228, og af dette udkomne Tal 195 og de 228 lægges saa Middeltallet, 211, til Grund for den egentlige Beregning.

at der 1560 skulde have været, ikke 209, men 254 Slægter, hvilke atter i de følgende 50 Aar skulde have haft en Tilgang af 90 og en Afgang af 85 Slægter og altsaa 1610 have udgjort 259 Slægter, medens der kun var 172. Endelig skulde de 259 Slægter i de sidste 50 Aar have haft en Tilgang af 89 og en Afgang af 97 og saaledes 1660 have udgjort 251, medens der kun var 131 Slægter.

Det samlede Tab paa Tilgangssiden er altsaa 120, paa Afgangssiden 13, og saa er endda ved det første Tal regnet med de virkelige Afgangsprocenter, 24, 33 og 38, skjøndt det er høist sandsynligt, at disse vilde have stillet sig langt gunstigere, hvis Tilgangen havde været normal. Det var jo i hin Tid en ufravigelig Betingelse, at Adelsmanden ægtede en Standsfælle, hvis Børnene skulde arve Faderens Adel; idet nu Kredsen, indenfor hvilken Valget skulde træffes, mere og mere indsnævredes, fordi Slægt efter Slægt ifølge Naturens Orden døde ud, men nye Slægter ikke kom til, maatte selvfølgelig Sandsynligheden for Ægteskab, og i Særdeleshed for frugtbart Ægteskab, stedse blive ringere. Det forekommer mig, at Hovedgrunden til den hele Forøgelse af Slægtdødeligheden maa kunne søges her, men hvorfor saa tale om „Forfald“! — Det directe Tab paa Tilgangssiden er endog i Virkeligheden 188 Slægter, idet den samlede Tilgang skulde have udgjort 263 Slægter, men kun var 75.

I mit sidste Indlæg udtalte jeg (S. 527) en Beklagelse af, at Dr. Bang ganske havde undladt at offere Tilgangen i Adelen en Del af sin Opmærksomhed, idet han derved var gaaet glip af en Opdagelse (den hæmmede Tilgangs overveiende Indflydelse), som sikkert fuldstændig vilde have vendt op og ned paa hans Bog. Dette sidste benægter nu Dr. Bang bestemt (F. F. S. 586 f.) og navnlig,

at det af mig fremdragne Materiale, om han havde havt det i Tide, vilde have bevæget ham til at stryge Ordet „Forfald“. Da hele hans Tilsvær med sin eensidige Fastholden ved Afgangssiden noksom viser, at han vedblivende kun har Øie for denne, skal jeg gjerne tage min Beklagelse tilbage og endog give Afkald paa videre Fortsættelse af denne Polemik, skjøndt jeg bestemt holder for, at hverken Dr. Bang eller nogen Anden nogensinde havde opdaget, at et muligt indenfor Adelen 1510—1659 tilstedeværende Forfald havde skilt den af med 13 Slægter, hvis ikke samtidig Adgangen udefra for 120 eller, rettere sagt, 188 nye Slægter var bleven spærret.

I A. F. skjæres den samlede Tilbagegang over een Kam; det er Adelenes nære Giftermaal, store Børnedødelighed, uordentlige Levevis o. s. v., som volder det hele Tab. Det oversees rent, at dette først og fremmest hidrører fra en udebleven Tilgang, og derfor giver Bogen i sin Helhed et aldeles falsk Billede af Adelenes Tilstand i det 16.—17. Aarhundrede. At de enkelte Undersøgelser ret høilydt tale imod Helhedsbilledet, bliver i mine Øine det bedste Vidnesbyrd om, med hvilken stor Omhu de ere udførte. Kun ved fuldstændig at forbigaae Tilgangslisterne, kunne de af mig fremdragne Afgangslister bruges til den Afstivning af Bygningen, som i F. F. er foretagen.

Den Anerkjendelse, der i F. F. (f. Ex. S. 589) ydes de af mig fremdragne Fortegnelser over den danske Adel — en Anerkjendelse saa ubetinget, at den endog, som Forf. selv skriver, har afholdt ham fra al Kritik¹⁾ — og

¹⁾ Naturligvis er netop derfor Kritiken der i samme Øieblik! I en Anmærkning ankes over, at jeg har medtaget Familierne Albertin og Lente, skjøndt de formentlig uddøde med Stamfædrene selv.

som er saa meget mere mærkelig, som det hele Tilsvaret ellers har Form af en Fordømmelsesdom fra Begyndelsen til Enden, kommer mig høist overraskende, thi just paa disse Lister og deres Betydning for den egentlige Undersøgelse ventede jeg Hovedangrebet. Jo længere jeg i sin Tid syslede med dem, des mere klart stod det mig, ikke blot hvor mangelfulde de i sig selv maatte blive, men ogsaa, at de bragte Undersøgelsen ind i et galt Spor; thi i Virkeligheden er jo Adelens Medlemstal aldeles ikke afhængigt af Slægternes Antal; derimod er dette sidste, hvad Dr. Bang ogsaa fremhæver, ret afgjørende for Samtidens og Efterverdenens Opfattelse af Medlemsantallet, om end med Urette. Jeg skulde tro, at selv den kynigste Forsker kun undtagelsesvis paa staaende Fod vil kunne besvare et Spørgsmaal om, hvorvidt denne eller hin større Slægt talte flere eller færre Medlemmer 1660 end 1560, hvorimod det i Reglen vil staae ham klart, om en Slægt paa et givet Tidspunkt lever eller ikke. — Og det er ikke saa mærkeligt, naar vi see, hvilket Indtryk en Slægts Uddøen alt gjorde paa Samtiden. I A. F. S. 9 citeres et Udraab af Fru Elsebe Krabbe i Anledning af, at den sidste Krognos lagdes i Graven: „Vort Fædreneriges Velfærd dør bort med slige Mænds Afgang“. Selv om vi, ligesom sagtens Fru Elsebe, med vort Fædrener-

Jeg har dog gjort det med beraad Hu, uden derfor at ville paastaae, at det er rigtigt. Etatsraad Albertin havde 4 Sønner, de 2 døde spæde, for de to andre savnes Dødsangivelse. Jeg har derfor ment, at den Mulighed ikke var udelukket, at de, eller den ene af dem, kan have overlevet Faderen, skjøndt jeg i Mangel af andet Aar har maattet slutte Familien med Albertins eget Dødsaar. Slægten Lente bestod ubestridelig af 2 Slægtled, idet Frederik Lentes Børn overlevede deres Fader, men Familien synes ganske vist at være uddød med den ene af de adlede Brødre, Chr. Lente.

riges Velfærd nærmest tænker paa den danske Adels Velfærd, er Udraabet dog en stor Overdrivelse, thi igjennem 6 Slægtled, omtrent i 200 Aar, havde Slægten Krog-nos aldrig bestaaet af flere end en eneste Husstand, og kun en eneste Mand i hvert af disse Slægtled var bleven fuldvoxen. Om den Slægt uddøde eller fortsattes paa samme Vis, var for Adelen i sin Helhed ikke nær af den Betydning, som at Eiler Brockenhuus's 17 Børn døde strax efter Fødselen; men hvem andre end de allernærmeste Slægtninge vilde have opholdt sig ved disse sørgelige Kaar, om ikke den noksom bekjendte Trold-domssag var bleven knyttet dertil! Man vogte sig vel for at fæste Lid til slige Følelsesudbrud som Fru Elsebe Krabbes. Lyskander lader ogsaa Fru Birgitte Rosensparre synge:

Der boude min fader, Her Jens hed hand,
 Aff all den slegt den enniste mand,
 Som fantis y Danmarcks rige.
 Mand haffuer det agtet, Gud ved den sag,
 Der haffuer ey verret nu mangel skøn dag,
 Tre mend aff slegten til lige¹⁾;

skjøndt samme Fru Birgitte havde baade en Fader og en Farbroder og selv to Brødre og tre Farbrodersønner, der alle blev voxne Mænd, og skjøndt Rosensparre-Slægten lige siden den Tid og til Lyskanders Dage havde blomstret i to forskjellige Linier²⁾; men kun den ene Linie brugte Slægtnavnet Rosensparre, og Lyskander, som saa mange Andre, dømte kun efter Navnet. I en Slægttals-

¹⁾ Klavs Lyskander: Billeslægtens Rimkrønike ved H. Rørdam S. 26.

²⁾ Jvf. Danmarks Adels-Aarvog XVI S. 371 ff.

Opgjørelse veier nu hvert Navn lige meget, skjøndt det for Adelen selv har en himmelvid forskjellig Betydning, om det f. Ex. er „Slægten“ Rask, — hvis hele Stamtræ bestaaer af Søren Gjødese, hans Datter og hans Søn Iver Sørensen, Slægtens sidste Mand, — der er uddød, eller Slægten Ulfeld, som pludselig og uventet uddøde, idet der efter et Slægtled saa frodigt som faa, alene i Danmark 15 mandlige Medlemmer, af hvilke kun 5 døde i Barneaarene, og 19 kvindelige, fordelte i 4 forskjellige Linier, her i Landet kun fulgte et sidste Led paa 2 Døttre, der ovenikjøbet døde i spædste Barndom. Sammenlign denne Slægts og mange andres bratte Død, just som de tilsyneladende trivedes allerfrodigst, med de mangfoldige andre, hvor Led følger efter Led, bestandig kun bestaaende af en eneste Husstand, og hvo formaaer saa at angive Regler for Slægters Liv og Død! Det skal nok vise sig, at de i F.F. i saa Henseende anstillede Forsøg have lidet eller intet med Virkeligheden at gjøre. Upaatvivlelig kan Statistiken med tilnærmelsesvis Nøiagtighed opgive, hvor frodigt Afkommet af 100 Ægtepar Nybyggere i en udyrket Egn efter 200 Aars Forløb vilde være blevet, men den vil neppe kunne give mindste Oplysning om, hvorledes dette Afkoms Nedstamning paa Mandslinien vil fordele sig mellem de 100 Par. Befolkningen kan være lige talrig, hvad enten alle 100 Slægter leve eller kun de 10. Om strax de 100 Par have efterladt sig 2 Sønner og 2 Døttre hver eller de 50 Par 4 Sønner, de 50 andre 4 Døttre, er for Afkommet i sin Helhed en ganske ligegyldig Sag, men for Slægtantallet et Spørgsmaal af største Betydning; thi dette vil i sidste Tilfælde strax i 2. Led være formindsket til det halve.

Man bør altsaa ikke lade sig skuffe af, at Adelslægternes Tal tog af i det 16.—17. Aarhundrede; men før jeg fører Undersøgelsen tilbage paa dens oprindelige Plads: Adelsens Medlemsantal, maa jeg dog henlede Opmærksomheden paa, at naar der i F.F. S. 583 gaaes ud fra, at der aldeles savnes Materiale til en Sammenstilling mellem Adelen og de øvrige Samfundsklasser i Tiden 1530—1679, saa er dette i altfald for Slægtfødelighedens Vedkommende ikke rigtigt. Hvad der behøves er nemlig ikke statistiske Opgjørelser for hele den Tids Borger- og Bondestand; jeg tillader mig at mene, at de her vilde have været ret ubrugelige, selv om de havde foreligget; thi den afgjørende Rolle, som Slægtafsondringen spiller i Adelsens Tilværelse, gjør, at denne Stand ikke uden videre kan sammenstilles med andre. Hvad vi skulle have er genealogiske Optegnelser om et tilsvarende Antal Slægter udenfor Adelen, men med samme Slægtdeling som Adelsens, og et saadant, her ganske fortræffeligt Materiale haves i afg. Provst J. Vahls mærkelige Værk: „Slægtebog over Afkommet af Christiern Nielsen, Borgmester i Varde o. 1500“. Værket er ganske vist ikke afsluttet og bliver det formodentlig nu efter Forfatterens Død heller aldrig, men til den foreliggende Brug kan det Udkomne meget vel anvendes som et afsluttet Hele. Man maa ikke af dette Værks Størrelse, 628 Sider stor Folio, ene fyldt med den reneste, usminkede Genealogie, lade sig forlede til den Tro, at samme Christiern Nielsen er Stamfader til en af vore aller talrigste og anseteste Slægter; hans Afkom var talrigt, men hans Slægt er omtrent saa lille som mulig, thi paa Sværdsiden uddøde hans Afkom alt med hans Søn, der kun efterlod sig en uægte Datter. Saa lidet mærkelig er Slægten, at dens

Historie er skreven i Bogens allerførste fem Linier; hele Resten handler om Afkom paa Spindesiden. Pladsen tillader destoværre ikke her at gjengive disse Spindeliner i sædvanlig Stamtavleform, og blot ved en Optælling at udrede deres enkelte Sværdlinier af et saa stort, i sædvanlig Bogform foreliggende genealogisk Værk er et ligesaa vildsomt som besværligt Arbeide. Jeg har dog forsøgt derpaa for de 7 første Slægtleds Vedkommende, altsaa det 16. og 17. Aarhundrede igjennem, og skal her blot give en sammentrængt Fremstilling af Resultatet, særlig da jeg kun tør svare for dets Nøiagtighed i Hovedsagen. Slægten i 1. Led, altsaa Christiern Nielsens egen, uddør, som sagt, i 2. Led, men her indgiftes 3 nye Slægter, af hvilke 1 uddør i 3., 1 i 5. Led og 1 lever den Dag i Dag. I 3. Led indgiftes 6 nye Slægter, der alle uddøde før 7. Led. I 4. Led tilkomme 10 Slægter, af disse uddøde 7 før 7. Led, 2 i selve 7. Led og 1 lever endnu. I 5. Led indgiftes 16 nye Slægter, af hvilke 4 uddøde før 7. Led, 10 i og efter dette og 2 leve i Nutiden. I 6. Led tilkomme 28 nye Slægter, deraf uddøde 12 i 7. Led, 12 efter 7. Led, medens 4 leve, og endelig indtræde i selve 7. Led 44 nye Slægter, af hvilke 8 leve. Af de ca. 87 Slægter, som vare til af Christiern Nielsens Afkom ved 7. Led, altsaa om Aar 1700, ere nu kun 16 i Live¹⁾, 18 af 100; af de i Adelsmandtallet 1655 nævnte 138 Slægter leve de 34, altsaa 25 af 100.

En nærliggende Indvending er, at fordi Afkommet af selve den Person, der ægtede en kvindelig Ætling af Christiern Nielsen, er uddød, kan hans Slægt meget godt

¹⁾ Af disse 16 burde endda omtrent Halvdelen, de 7, udgaae som nu helt eller delvis — adelige (Hauch, Benzon, Berregaard, Bornemann, Vedel og i Sverig Oelreich og Ingelotz).

være i Live, idet der ikke blot kan leve Afkom af hans Brødre, Farbrodersønner osv., men endog af ham selv i et tidligere eller senere Ægteskab udenfor Christiern Nielsens Afkom; men denne Indvending taber sin Betydning, naar det erindres, at det selv samme kan gjælde om hele Adelen's Slægtilgang. Den bestaaer jo ogsaa i, at en enkelt Person løsrives fra sin egen Familiekrede og hensættes i Adelen, saa Vilkaarene ere i det Stykke ganske ens. Det er først i den allernyeste Tid, at man er kommen ind paa den rent forkastelige Uskik at optage hele Slægter ad Gangen i den danske Adel, og det har derfor ingen Betydning i denne Undersøgelse, som i intet Tilfælde rækker længere ned end til 1860. Men ellers kan naturligvis Christiern Nielsens samlede Afkom ikke regnes for en Art Adelssamfund, der paa alle Punkter uden videre lader sig jevnstille med den egentlige Adel, dertil er Oprindelsen og Tilgangens Størrelse altfor forskjellig. Et ganske ensartet Materiale opnaaede man først ved at sammenligne Christiern Nielsens Slægtbogs Indhold med Fru Lisbet Bryskes, som er ordnet efter ganske det samme Princip, tagende sit Udgangspunkt fra de saakaldte gamle Lunger's sidste Slægtled, ved Aar 1470, hvis Afkom saa forfølges baade i Mands- og Kvindeliniere. Hvor interessant en saadan Sammenstilling end vilde være, skal jeg dog ikke her fordybe mig i den. Den ovenstaaende korte Mundsmag har tilstrækkelig godtgjort, at Slægtdødeligheden i den høiere Borgerstand i det 16.—17. Aarhundrede sandsynligvis snarere var større end mindre end Adelen's. Forøvrigt vise de i de ovenberørte Slægtled af Christiern Nielsens Afkom forekommende Slægtnavne: Jacobæus, Veile, Buch, Ægidius, Hegelund, Aale, Klyne, Skrædder, Riber, Hemmet, Amie-

rinus, Worm, Vedel, Skriver, Söhane, Guldsmed, Bording, Lime, Høst, Clementin, Broberg, Foss, Stefanius, Drachard, Stub, Struck, Grum, Thancke, Tisdorf, Holst, Hauch, Witack, Damphius, Hammer, Keitum, Rindum, Vinding, Seavenius, Hutfeld, Burchard osv., osv., at Flertallet af de paagjældende Slægter virkelig ere fuldstændig uddøde og Navnene forsvundne; og da jeg i mit forrige Indlæg (S. 542) skrev: Hvor ere nu alle de Officeersfamilier henne, hvis Navne fylde vore Militair-Etater fra forrige Aarhundrede, — mente jeg mig ikke udsat for den Misforstaaelse, at de nu skulde florere i bedste Velgaaende i alskens civile Stillinger. Nei uddøde eller i hvert Fald forsvundne fra vor Synskreds ere de. Og nu Patricierne, de store Mænd i Kunst, Videnskab, Literatur, Industri, Handel osv., ogsaa dem gjælder det, at det ikke blot er Positionen, der er gaaet tabt. Hist og her lever der naturligvis Efterkommere af en berømt Mand, men for langt de fleste gik Slægten hurtigere i Graven end Berømmelsen (jvf. van Mandern, Krock, Wiedevelt, Thorvaldsen, Steenwinkel, Harsdorff, Holberg, Ewald, Wessel, Kuhlau, Weyse, Colbjørnsen, Classen, Ryberg, Peschier, Duntzfelt, osv., osv.)¹⁾.

Hvis en Genealog havde kastet sig over den Opgave at undersøge Adelen's Til- og Afgangforhold, vilde han sikkert sidst af Alt være tyet til en Sammenligning mellem Adelen og en hvilkenksomhelst Helhedsbefolkning. Han, som bestandig har syslet med Slægtafsondringen,

¹⁾ For Geistlighedens Vedkommende er jeg mindre sikker i min Sag. Denne Stands skiftende og mangelfulde Brug af Slægtnavne i tidligere Tid gjør det vanskeligt at danne sig et Skjøn om Slægtfødeligheden uden en vidtløftig og besværlig Undersøgelse.

vilde paa Forhaand vide, at et Samfund som Adelen, i hvilket Slægtfordelingen spillede den allerstørste Rolle, maa være helt andre Formerelsesvilkaar undergiven end den øvrige samlede Befolkning. Ikke blot det uægte Afkom, men ogsaa Afkommet af Døttre, der giftede sig udenfor den danske Adel, kom ikke denne tilgode, og i det Tidsrum, som her er Tale om, var det ikke sjældent, at en adelig Jomfru „skikkede sig ilde“, det vil sige: avlede Børn med en Uadelig, være sig i eller udenfor Ægteskab, hvorimod Adelsmanden saa godt som aldrig giftede sig under sin Stand, fordi Børn af en saadan Forbindelse ikke henregnedes til Adelen og ikke kunde arve Faderens Jordegods. Men Dr. Bang er ikke Genealog, han sammenstiller koldblodig (A. F. S. 8) den hele Folkemængde fra 1655 til Nutiden, ikke engang med den hele Adel i den samme Tid, men kun med Medlemstallet af et vist bestemt, stedse aftagende Antal — fra 100 nu dalet til 20 — af dens Slægter, og da det findes, at den første er bleven flere Gange fordoblet, medens det sidste er aftaget med Halvdelen, hedder det: „at en saadan Aftagen vidner om sygelige Tilstande hos Adelen, derom kan der fornuftigvis ingen Tvivl være“. Jo, visselig er der Tvivl herom, thi denne Sammenstilling er nøjagtig lige saa falsk, som da Adelen hele Slægttal 1536 blev sammenstillet med — to Trediedele af Adelen 1660. Hvor skal et Tal af Slægter, der som alt Levende er underkastet Forgængelighedens Lov, men fuldstændig er afskaaren fra al anden Tilgang end sin egen ægteskabelige Frugtbarhed — det stemmer særdeles godt med den ovennævnte Gjennemsnitsafgang af 29 i 50 Aar af hvert 100 Slægter, at Slægttallet er sunket fra 100 i 1660 til 20 i 1897 — kunne hamle op med det

store Samfund, der besidder en ustandselig Fornyelses- og Forøgelsesevne igjennem sin uafbrudte Strømning til og fra af Slægter og Individier, hvor Krig, Pest, Nød og Elendighed kun forbigaaende kunne sætte sig Spor, netop fordi Adgangen staaer aaben for Alle, dette Samfund, hvor hvert eneste Barn, der fødes, være sig ægte eller uægte, Mandkøn eller Kvindekøn; tæller med, ligesom dets Afkom atter vil blive talt med! Hvis de 100 Slægter 1660 gjennemsnitlig havde talt 20 Medlemmer af begge Køn, skulde de altsaa i Øieblikket enten leve alle 100 og hver tælle mindst 80 à 160 Medlemmer, eller ogsaa skulde de 20 Slægter, der nu leve, for Øieblikket gjennemsnitlig tælle 400 à 800 Medlemmer hver. Peg mig en eneste saadan Slægt ud i det ganske Land, hvem der kan! Selv Slægten Bang, der dog er et Vidunder i Retning af Talrighed, turde her komme til kort.

Spørgsmaalet „Forfald eller Ikke Forfald“ kan løses paa en langt simplere Maade end gjennem de henved 50 forskjellige Tabeller, som findes i A. F. og F. F. og med et adskilligt ringere Arbeide, end maaske de fleste af disse have kostet. Maaden er saa simpel og nærliggende, at den muligvis netop derfor er bleven overseet, saameget mere som Forfaldet fra først af synes at være bleven regnet for en given Ting. Det er en simpel Optælling af Adelens Medlemsantal i hvert enkelt Slægtled, først og fremmest i den paagjældende Periode, men helst ogsaa en længere Tid før og efter; om ikke af den hele Adel, saa dog et større Tal af dens Slægter. Jeg skal her give et Par Prøver.

Da det formodentlig er Meningen, at Forfaldet var en snigende Sygdom, der tærede paa samtlige Slægter, hvad enten de helt bleve dens Offre eller overlevede Sygdommen, kan jeg begynde med de nulevende 20 Slægter, der ere tilbage af Adelen 1400, men af disse have dog de 8 — Ahlefeldt, Grubbe, Gyldenstierne, Moltke, Rantzow, Reventlow, Thott og Walkendorff — til lange Tider været Danmark fremmede i Fortid eller Nutid, og jeg vil derfor holde mig til de 12 andre, der enten uafbrudt have været danske eller først i dette Aarhundrede ere blevne adskilte fra deres gamle Fædreland. For disses Vedkommende har jeg optalt Antallet af Medlemmer — for Nemheds Skyld dog kun af Mandkøn, som det ogsaa her særlig kommer an paa — i de sidste 13 Slægtled, der nogenlunde skulde svare til de i Tiden 1400—1800 fødte. Det er selvfølgelig de i genealogisk Henseende samtidige, til samme Slægtled fra Stamfaderen af hørende Medlemmer, der sammentælles, skjøndt de ikke altid blot tilnærmelsesvis ere jevnaldrende i Aar. I chronologisk Henseende kunne Slægtled jo ofte mærkelig forrykkes, ikke blot i den enkelte Slægts forskjellige Linier, men endog indenfor den samme Husstand, idet den ældste Søn, særlig hvor Faderen er flere Gange gift, godt kan være 33 Aar ældre end den yngste. Forrykkelsen kan blive saa betydelig, at t. Ex. i Bille Ætten Greve Preben Bille-Brahe, † 1857, hører til samme Slægtled som Premierlieutenant Holger Bille, † 1727¹⁾, men saa stor en Forrykkelse er naturligvis en enestaaende Undtagelse. For at begrænde disse Tidsafvigelser til det mindst mulige i Tiden 1510—1659, er hverken Fortid eller Nutid taget til Udgangspunkt, men det Led af hver

¹⁾ Knud Bille til Billeskov, Hoibygaard og Kjærsgaard, gift 1575

Slægt, hvis Fødselsaar stod Aaret 1600 nogenlunde nærmest, er stillet i een Række, og de tre nærmest foregaaende og det efterfølgende Led ere henregnede til Forfaldstiden, altsaa de, hvis Fødsler begynde omtrent 1500, 1533, 1567, 1600 og 1633, og disse ere i den efterstaaende Oversigt trykte med fede Tal. Jo fjernere Leddene komme fra Aar 1600, desto ujevnere blive de selvfølgelig i Tidsfølge. Den nederste Talrække tæller saavel Oldinge som nyfødte Børn, og der maa ikke lægges for megen Vægt paa den, da dens Udvikling end ikke i Retning af Fødsler, langt mindre af Ægteskab, er afsluttet. Det store Tal angiver de mandlige Medlemmers Tal, det mindre hvormange af disse, der have efterladt sig ægtefødt Afkom. En paabegyndt Sondring imellem dem, der døde som Børn, og dem, der bleve Voxne, maatte destoværre opgives paa Grund af de altfor ofte manglende Fødsels- og Dødsdata, ligesom Stamtavlernes „død ugift“, „død ung“ eller „død lille“ ere høist elastiske Begreber og ofte et af senere Tider tilsat Udtryk for, at man intet vidste om den paagjældende Person, som desuagtet godt kan være bleven gammel og graa.

med Hilleborg Gyldenstjerne.

Henrik Bille, † 1655, g. 1616.	Holger Bille, † 1638.
Knud Bille, f. 1627, † 1684, g. 1653.	Steen Bille, † ca. 1660, g. 1642.
Axel Bille, f. 1659, † 1739, g. 1704.	Holger Bille, f. 1643, g. 1668.
Henrik Bille-Brahe, f. 1709, † 1789, g. 1766.	Christian Frederik Bille, f. 1671, † 1749, g. 1694.
Preben Greve Bille-Brahe, f. 1773, † 1857.	Holger Bille, † 1727.

Kun dødfødte Sønner og Børn uden angivet Kjønn ere ikke medregnede. Den øverste Talrække er Tiden nærmest efter Aar 1400.

Banner-Høeg ¹⁾ .	Bille ²⁾ .	Brockenhuus.	Holck.	Huitfeldt.	Juul.	Muur-Kaas.	Krabbe ³⁾ .	Rosenkrantz.	Skeel.	Urne.	Vind.	Ialt.
4 4	8 6	1 1	1 1	4 3	1 1 ⁴⁾	2 2	4 1	10 6	7 1	1 1	1 1 ⁴⁾	44 28
7 4	14 7	1 1	1 1	3 2	1 1	2 1	6 4	15 10	6 2	2 2	1 1 ⁴⁾	59 36
18 6	25 7	4 3	4 2	4 3	2 1	1 1	9 3	22 10	5 3	3 2	2 1	99 42
9 5	29 8	13 5	4 4	4 2	1 1	2 1	9 4	23 7	6 3	12 5	3 2	115 47
10 6	33 15	16 8	5 2	6 4	2 2	7 5	18 7	19 11	3 2	12 7	4 3	135 72
17 8	35 12	20 7	6 3	10 3	7 3	11 4	23 5	26 8	8 3	18 9	7 4	188 69
29 10	39 11	19 7	9 2	7 4	15 5	16 8	10 4	27 9	12 3	28 10	11 5	222 78
27 5	33 9	18 4	6 5	5 1	13 4	30 11	12 2	31 9	11 6	20 7	18 6	224 69
14 4	18 9	12 4	23 6	7 4	9 3	33 11	4 2	23 8	20 4	20 5	17 7	200 67
7 1	14 4	14 5	22 6	12 5	13 3	33 9	4 1	26 5	6 3	10 1	12 2	173 45
2 1	12 8	6 4	18 5	12 5	5 4	26 5	7 2	10 5	8 3	2 1	5 3	113 46
2 1	13 8	11 3	10 7	7 4	8 2	12 8	8 5	15 7	12 6	3 1	11 3	112 55
3	13	12 5	10 4	12 5	3 2	25	5	23 5	13 7	1	6 2	126 30

Høist mærkværdigt! Disse Slægter befinde sig gennemgaaende i numerisk Henseende aldeles fortræffeligt i Forfaldsperioden; deres samlede Medlemsantal viser en uafbrudt Stigning i hele denne Tid, fra 115 til 224, hvilket

¹⁾ Den i Danmarks Adels Aarvog 1885 S. 33 angivne Forbindelse imellem Linierne Banner og Høeg lader sig ikke ret vel forlige med Liniernes Tidsfølge; Linien Banner er derfor her rykket et Led opefter.

²⁾ Den legitimerede Linie indbefattet.

³⁾ Den Slægt fra Østergaard.

⁴⁾ Kan ikke historisk eftervises, men Slægten levede ved Aar 1400 eller før.

sidste Tal, det høieste i hele Rækken af de 400 Aar, falder sammen med Enevældens Indførelse. Lad være, at den øverste Halvdel af disse Tal, de første 5—6 Rækker, nærmest er et Udtryk for vort Kildemateriales voxende Fuldstændighed, jeg skal selv være den Første til at indrømme dette for det egentlige Mandtals Vedkommende, saa have vi nu engang ikke andet at dømme efter end dette Materiale, og forøvrigt viser den mindre Talrække næsten ganske det samme lyse Billede, og den er ganske sikkert langt mere fuldstændig helt igjennem; thi at ret mange Husstande, baade Forældre og Børn, i Adelen 1400—1550 skulde være sporløst forsvundne af vore Slægtbøger og øvrige Kilder er ikke nær saa sandsynligt, som at disse mangle Oplysning om adskillige i den tidlige Ungdom bortdøde Medlemmer. Endelig tale Efterretningerne fra Tiden efter 1660 ogsaa høilydt, og deres Fuldstændighed er der, takket være Kirkebøger, Familieoptegnelser og flittige Genealogers Arbejde, ingen Grund til at paaklage. Disse Slægter blomstre ikke nær saa frodigt efter 1660 som før. Naturligvis kan man paa-staae, at naar disse 12 Slægter i et Slægtled til det følgende var voxet fra 188 til 222 Medlemmer, saa skulde de i det næstfølgende stige til 261, saa at det alt er et Forfald, at de kun steg til 224. En Slægtforsker vilde dog aldrig reise den Indvending, som kunde være træffende nok for en Helhedsbefolkning, men som ikke 1 af 100 Slægter i Længden kan staae for.

Nu er der imidlertid i F. F. S. 606 opstillet en Theorie om, at Slægter af over 200 Aars Ælde skulde være i Besiddelse af en større Modstandskraft end yngre Slægter, og Tilhængere af denne Theorie, om de findes, ville sagtens reise denne Indvending, at de ovennævnte 12

Slægter netop ere af disse særlig udrustede Slægter og derfor give for lyst et Billede af Adelsens Tilstand. Hertil er imidlertid at bemærke, at den oven fremsatte Opgjørelse afgjort taler imod denne Theorie, ialtfald forsaavidt de mandlige Medlemmers Antal skal kunne afgive en Maalestok for Modstandskraften; thi saavidt vi kunne maale, havde alle disse Slægter i Forfaldsperioden en Ælde af 1—200 Aar, efter den samme Theorie netop en høist kritisk Alder, men som her ytrer sig i en sprudlende Livskraft, som først senere taber sig, stik mod Theorien. Imidlertid skal jeg gjerne forlægge Prøven til de uddøde Slægter, idet jeg først tager sex gamle Slægter, som selve Dødsengelen har peget ud til mig, idet den har nedmeiet dem alle sex i Tiaaret 1760—69, og derefter de sex større Slægter, som uddøde nærmest efter Aar 1660, alle i de følgende 20 Aar.

Pors.	Friis af Vads- kjærgaard.	Krag.	Kruse.	Marsvin.	Ulfeld.	Ialt.	Krafse.	Urup.	Lunov.	Skade.	Sandberg.	Quitsov.	Ialt.
2 ₂	1 ₁	1 ₁	1 ₁	1 ₁	9 ₆	15 ₁₂	1 ₁	4 ₁	4 ₂	"	1 ₁	2 ₁	12 ₆
3 ₁	1 ₁	1 ₁	1 ₁	1 ₁	5 ₃	12 ₈	1 ₁	2 ₂	5 ₁	"	4 ₂	4 ₂	16 ₈
6 ₂	2 ₁	1 ₁	1 ₁	1 ₁	11 ₆	22 ₁₂	3 ₁	6 ₂	3 ₁	1 ₁	4 ₃	10 ₃	27 ₁₁
5 ₂	1 ₁	1 ₁	3 ₃	1 ₁	8 ₇	19 ₁₅	2 ₁	3 ₂	2 ₂	1 ₁	7 ₅	7 ₁	22 ₁₂
4 ₁	4 ₂	4 ₃	11 ₅	2 ₁	17 ₇	42 ₁₉	2 ₁	7 ₂	5 ₁	6 ₂	5 ₁	3 ₁	28 ₈
2 ₂	8 ₄	11 ₄	7 ₄	3 ₂	11 ₅	42 ₂₁	6 ₃	4 ₂	1 ₁	4 ₂	5 ₃	6 ₃	26 ₁₄
5 ₂	6 ₄	10 ₄	14 ₅	4 ₁	20 ₆	59 ₂₂	3	4 ₁	5 ₂	8 ₂	12 ₂	10 ₃	42 ₁₀
2 ₁	9 ₃	16 ₆	11 ₅	9 ₂	29 ₇	76 ₂₄	"	3	4 ₁	6	1	6	20 ₁
1 ₁	11 ₁	16 ₁	12 ₃	3 ₁	17 ₂	60 ₉							
	3 ₁	1	4	5	2	15 ₁							

Selv disse til Døden viede Slægter afgive nærmest det samme Billede som de foregaaende 12. For de første sex Slægters Vedkommende er det aldeles det samme som ovenfor: gennem hele den saakaldte Forfaldstid en Stigning af saavel det samlede Medlemstal som de frugtbare Ægteskaber, og selv for de sidste sex mærkes Forfaldet egentlig først i selve det Slægtled, hvori de brat bortrives.

Disse 24 Slægter talte, forsaavidt de levede, hver gennemsnitlig i hvert Slægtled henholdsvis: 3, 4, 6, 6, 8, 11, 13, 14, 14, 11, 9, 9 og 10 Medlemmer, og deraf fortsattes Slægten gennemsnitlig af 2, 2, 3, 3, 4, 4, 5, 4, 4, 3, 4, 5 og 2. Skulde der næres Tvivl om Rigtigheden af dette Billede af Adelsens numeriske Tilstand i det 16.—17. Aarh., foreligger der jo i de udkomne Bind af Danmarks Adels-Aarvog Materiale nok til yderligere Optællinger. Man begynder blot forfra efter Alfabetet med Slægterne Abildgaard, Akeleye, von Andersen, Arenfeldt o. s. fr.; næsten overalt ses det samme Forhold som ovenfor. Og man vil ikke undgaae at lægge Mærke til, af hvor paafaldende faa Traade en Slægts Livssnor er spunden, endog gennem Aarhundreder. Det er en nærliggende Fornuftslutning, som er udtalt i A. F. (S. 4), at var en Slægt saa faatallig, at en Krig eller en Epidemi, kunde blæse dens Livslys ud, saa har dens Leveevne sikkert ikke været saa stor, at den havde kunnet bære Slægten frem over ret mange Aartier, og i F. F. S. 605, at jo flere voxne Mænd i Slægten, des flere Muligheder for at føre Slægten videre, men den rimer mærkelig nok kun daarligt med de virkelige Forhold; thi for det første forplantes alle disse Slægter gennemsnitlig hver høist af 3—4 Medlemmer, saa at det første det bedste Uheld

kunde blæse deres Livslys ud paa hvilket som helst Tidspunkt, og de have dog alle levet ikke blot gennem Aartier, men gennem Aarhundreder, og for det andet er det høist almindeligt, at en Slægt pludselig dør ud, naar den gennem sine Medlemmers Talrighed skulde synes aller bedst sikkret (jvf. Friis, Krag, Kruse, Ulfeld, Skade, Sandberg, Quitzow og mange andre). Det eneste visse er, at der bestandig vil døe et vist Antal Slægter ud i hvert Aarhundrede, og at derfor enhver Adel er dødsdømt, hvis den ikke i Tide faar Tilgang af nye Slægter; men dette har aldeles intet med Forfald at gjøre, ialtfald ikke med det Forfald, som Dr. Bang har syslet med.

Jeg kunde egentlig slutte her, men der paatales i F.F. foruden den ovenberørte slemme Misforstaaelse, hvis Rigtighed jeg saameget lettere har kunnet erkjende, som den aldeles ikke har forrykket mit Hovedresultat: Tilgangens alt overveiende Betydning, adskillige andre, som jeg meget bestemt maa fralægge mig. Det hedder S. 587: „Til at begynde med har Thiset paa en besynderlig Maade misforstaaet et andet Ord paa Titelbladet, Ordet „gammel“. Han har ikke opfattet, at jeg, naar jeg talte om den gamle Adel, dermed har ment Adelen i en vis ældre Periode (in casu 1530—1679) i Modsætning til den moderne Adel, Adelen ved det 19. Aarhundredes Slutning. Han har ikke forstaaet, at jeg til den gamle Adel med koldt Blod og uden Samvittighedsskrupler har medregnet og for at være konsekvent har maattet medregne en Slægt som t. Eks. Slægten Oldeland, der ved Periodens Begyndelse var en ganske overordentlig ny Slægt osv.“ Det er aldeles ubeføiet, at Dr. Bang her sigter mig for

Misforstaaelse. Dr. Bang har i A. F. i den allerførste Opgjørelse af Adelen 1660 vraget en Trediedel af dennes Slægter med den udtrykkelige Motivering, at de ere for nye. Da denne Trediedel paa det allernærmeste svarer til Antallet af de 1550—1660 tilkomne nye Slægter, er det en aldeles logisk Slutning, at der i A. F. er krævet en Ælde af 110 Aar, før en Slægt er henregnet til gammel dansk Adel, men jeg skriver udtrykkelig, at Dr. Bang har stillet denne Fordring „bevidst eller ubevidst“, og længere henne, S. 537, skriver jeg endvidere herom: „Men denne Anvendelse af Ordet „gammel Adel“ er sagtens ny for Dr. Bang, ligesom den er det for mig selv; kun et Øieblik var han inde paa dette Spor, da han (S. 6) sigtede Adelsmandtallet 1655, men siden har han vistnok aldeles tabt det af Syne og er vendt tilbage til den tilvante Betragtning af Ordene „gammel“ og „ny“, nemlig at Adelen før 1660 i sin Almindelighed er den „gamle Adel“ og den efter 1660 tilkomne den „nye Adel“. — Hvorledes Dr. Bang herefter kan paadutte mig en Misforstaaelse som ovenfor, er mig ganske ubegribeligt, ligesaa ubegribeligt, som at Dr. Bang, efter i en Opgjørelse af Adelen 1660 til Sammenligning med Adelen 1536 at have vraget bl. a. den berømte Hr. Johan Rantzows Efterkommere som for ny indvandrede, skjøndt de da i 3 Slægtled havde været bosat her i Landet, eiet frit Jordegods, giftet sig ind i den danske Adel, gjentagne Gange havt Sæde i Rigens Raad, kort sagt paa enhver mulig Maade været knyttede til den danske Adel, saa i Opgjørelsen 1536 medtager og „for at være konsekvent har maattet medregne“ den 1525 opdukkende Slægt Oldeland. Vrages de nye Slægter 1660, maa man i lige Maade vrage de nye Slægter 1536 eller omvendt; hvis

ikke Sammenligningens Resultat skal blive et Selvbedrag. En Paastand om, at Erik Munk til Hjørnes fjortenaarige Adelsskab skal regnes for gammel Adel, blot fordi dette kortvarige Adelsskab ligger i det 16. og ikke i det 19. Aarh., er for øvrigt lige saa vel funderet, som en Paastand om, at en 14 Aars Dreng fra det 16. Aarh. nu maatte være at regne for en 300aarig Olding.

Saa hedder det videre i F. F. S. 600 f. i Anledning af en der fremsat Overlevelsestavle: „Thiset har været lidt inde paa det samme. Men med den underlige Mangel paa Forstaaelse af, hvad det egentlig er, det kommer an paa, som gaar igen i hele hans Undersøgelse, har han vendt Spørgsmaalet paa Hovedet. Han har spurgt om, hvor stor en Brøkdal af de paa de 4 Tidspunkter 1400, 1536, 1655 og 1897 eksisterende Slægter der ikke i den følgende Tid opnaaede en Alder af 110 Aar eller derover — men allerede havde levet i mindst 110 Aar. Han finder da, at medens i Aaret 1400 . . . endmindre er uddød. — Som om det havde den allermindste Smule med Spørgsmaalet om Adelsslægternes Levedygtighed at gøre!“ — Ja, hvad veed jeg det! Men Dr. Bang selv veed det, thi alle de efterfølgende Sider i hans Tilsvare dreie sig netop om at paavise, hvilken Indflydelse en Slægts Ælde har paa dens Levedygtighed. Ogsaa her er det Betydningen af Ordet „gammel“, hvorom vi ere uenige. Jeg anseer en nulevende Slægt, der tæller 6 Slægtled, for ældre end en 1620 levende Slægt paa kun 2 Slægtled, han omvendt. Jeg maaler i en Undersøgelse af, hvormange „gamle“ Slægter Adelen til forskjellig Tid har talt, tilbage i Tiden, idet jeg gaaer ud fra, at en høi Alder er en Egenskab, der er erhvervet, og ikke en, der skal erhverves; Dr. Bang vil, at der skal maales frem i

Tiden, hvilket upaatvivlelig ogsaa vilde være ganske interessant, særlig i det ovenstaaende Regnestykkes sidste Led: Adelen 1897 og hvormange af dens Slægter, der vil leve i det Herrens Aar 2007. Men det Regnestykke duer jeg mindst af Alle til at udføre, da det efter min Opfattelse er aldeles uberegneligt; jeg tør end ikke udtale nogen sikker Mening om, hvormange af de Aar 1800 levende Adelslægter der endnu 1910 vil være i Live. Forøvrigt skal Dr. Bang have fuldkommen Ret i, at Tallet af gamle Slægter paa et givet Tidspunkt maa staae i en vis Forbindelse med den større eller mindre Tilgang paa et vist tilsvarende Tidspunkt i Fortiden. At de gamle Slægters Tal fra 13 Procent Aar 1400 var voxet til 58 i 1536, 60 i 1655 og 70 i 1897, beviser ikke, at der har været en uafbrudt Stigning. Ligesom det sidste Tal staaer i Forbindelse med den store Tilgang af nye Slægter i 1776—78, saaledes maa ogsaa den aftagende Tilgang i Tidsrummet 1510—1660 have trykket Tallet af gamle Slægter i Tidsrummet 1620—1770 føleligt ned.

Og her fik saaledes Dr. Bang selv omsider Øie for Tilgangens Betydning! ¹⁾

¹⁾ Dr. Bang, der Gang efter Gang foreholder mig formentlige Misforstaaelser, har mærkelig nok ikke taget sig iagt for selv at gjøre sig skyldig i en Misforstaaelse. Jeg havde i en Anmærkning (S. 538) rettet en Henstilling til Historikerne i Almindelighed om, bl. A. af Hensyn til Personregistrene, saa vidt muligt at undlade forsætlige Forandringer i Slægtnavnes Stavemaade, hvilket Dr. Bang i den Grad har misforstaaet, at han mener at redressere denne Henstilling ved at paapege nogle ganske ufrivillige Uoverensstemmelser, som have indsneget sig i mine Navnefortegnelser (Juell — Juel, Skjernov — Skiernov osv.). Disse Uoverensstemmelser ere naturligvis mindre Vidnesbyrd om, at min Stavemaade af Adelsnavne er „den rene Inkonsekvens“, end om Vanskeligheden ved at levere

Allerede Directeur Rubin har i sin Anmeldelse af „Den gamle Adels Forfald“ (Hist. Tidsskr. 7. I. 216 ff.) udtalt, at Dr. Bangs „egen Statistik, egne Samlinger og Beregninger snarere paavirke En imod end for, hvad han vil godtgjøre. Hvis der slet ikke havde været Tale om noget „Forfald“, hvis det ikke var det, „der skulde bevises“, maatte ethvert Menneske antage, at alt tværtimod var fortræffeligt i Adelsstanden. Den umiddelbare Betragtning af Forfatterens Tal vidner imod ham, og der skal stærke Data til fra de andre Samfundsklasser — hvem Bevisbyrden paahviler — for at vi skal tro paa, at de ere trivedes bedre end Adelen“. Hvad den erfarne Statistiker her skarpsindigt har læst ud af Dr. Bangs egne Tabeller, falder paa det Nøieste sammen med de Resultater, hvortil jeg ad mere lige Vei end disse Tabeller er kommen. Det er en ganske naturlig Ting, at der i Adelen som i andre Stænder i et vist Tidsrum uddør et vist Antal Slægter — i 50 Aar om ved 30 af 100 —; men kommer der ikke mindst lige saa mange nye i Stedet,

en dadelfri Correcturlæsning, hvilken Vanskelighed Dr. Bang formodentlig selv har gjort Bekjendtskab med, om ikke andetsteds saa i sin egen Doctordisputats, og som særlig har gjort sig gjældende, hvor Talen var om 16 Sider ene fyldte med Navne, der hvert blev gjentaget paa 2, 3, 4 forskjellige Steder. Da Dr. Bang som en Modsætning til min Inconsequents fremhæver sit „System“, maa det være mig tilladt at paapege, at dette System visselig heller ikke er lydeløst. Det forandrer „Juel“, „Thott“, „Gøye“ eller „Gjøe“ til „Jul“, „Tot“, „Gø“ osv., men bibeholder „Reedtz“, „Quitow“, „Bülow“, „Gersdorff“ osv. Den tyske Slægt Spiegel, som i Danmark kaldtes „Speil“, staver Dr. Bang „Spegel“. At Dr. Bang, der forsættelig slaer „Juel“ og „Juul“ sammen til „Jul“, finder det særlig stødende (A. F. S. 3), at Fr. Barfod, sikkert ganske uforsættelig, er kommen til at skrive „Bildt“ for „Bild“, minder om den gamle Lignelse om Bjelken og Splinten.

maa Slægtantallet selvfølgelig falde. I det oftnævnte Tidsrum 1510—1660 skulde Adelen normalt have haft en Tilgang af 263 Slægter, medens den kun fik 75. I Sammenligning med dette betydelige Tab paa Tilgangssiden, spiller det en ganske underordnet Rolle, at den normale Afgang i samme Tidsrum, 159 Slægter, steg til 172, især da denne Stigning ogsaa synes at kunne henføres til den hæmmede Tilgang, gennem dennes Indflydelse paa Adelenes særegne Formeringsvilkaar. Der er saa meget mindre Anledning til at tale om Degeneration, som de enkelte Slægters Medlemstal, efter alle Julemærker at dømme, ganske har været paa Høiden med de øvrige Forhold, som ellers have forskaffet dette Tidsrum Navnet: Adelsvældens Tid.

Idet Dr. Bang gik ud fra, at „Forfaldet“ i Adelen i det nysnævnte Tidsrum var en given Sag, og derfor kun satte sig til Opgave at eftervise dette „Forfalds“ Ytringer og Virkninger, gik han glip af den for den hele Undersøgelse høist afgjørende Opdagelse, at der for Slægter som for de enkelte Individuer er en vis, endog meget betydelig Dødelighed, der maa kaldes ganske normal, fordi den bestandig har gjort sig gjældende. Idet han forsøgte at undersøge Adelenes Tilgang fra Omverdenen da, før og efter, forblev han hildet i den falske Forestilling, at den hele nedadgaaende Bevægelse i Adelenes Slægtantal fra Reformationstiden til Enevælden skyldtes et legemligt og sjæleligt Forfald blandt Adelenes Medlemmer, hvad kun kunde bestyrkes ved de ganske misvisende Sammenstillinger, han strax kom for Skade at anstille, dels mellem Adelen 1536 og Adelen 1660, dels — uden Øie for Slægtdelingens særegne Betydning for Adelenes Udvikling — mellem Adelen og Helhedsbefolkningen efter 1660. Havde

han havt det samme skarpe Øie for Manglerne ved Tilgangen som for Manglerne ved Afgangen i Adelen, vilde hans Arbeide sikkert være bleven forholdsvis epokegørende i vor Adelshistorie, medens nu dets Resultater i Hovedsagen, frygter jeg, lettere kunne overvurderes end undervurderes.

I sit Tilsvaer paa mit første Indlæg er Dr. Bang imidlertid end ikke kommen til Erkjendelse af, at enhver Undersøgelse af Adelen's Afgangsforhold uden en tilsvarende Hensyntagen til Tilgangssiden kun kan føre til — Misforstaaelser, og derfor er ogsaa dette hans Tilsvaer efter mit Skjøn nærmest blevet fortiter — in modo.